

Дзюба М. А.

аспірантка Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

САМБІРСЬКИЙ МУЗЕЙ ТА ЙОГО ЕКСПОНАТИ У ПУБЛІКАЦІЯХ ТОВАРИСТВА «БОЙКІВЩИНА»

Анотація. У запропонованій статті розглядаються доля експонатів Самбірського музею, які збиралися Товариством «Бойківщина» на протязі 1927-2002 рр. та їхній опис у публікаціях, що становлять безцінну джерельну базу.

Ключові слова: музей, товариство, експонати, публікації.

Аннотация. Дзюба М.А. Самборский музей и его экспонаты у публикациях общества «Бойковщина». В предлагаемой статье рассматриваются судьба экспонатов музея, которые собирались Обществом «Бойковщина» на протяжении 1927-2002 гг. и их описание у публикациях, составляющие бесценную базу источников.

Ключевые слова: музей, общество, экспонаты, публикации.

Annotation. Dziuba M.A. Samborski museum and its exhibits at the Society publication «Boykivshchyna». In this work dealt with the fate of museum exhibits who gathered Society «Boikivshchyna» during the 1927-2002 biennium and their publications are invaluable spring base.

Key words: museum, society, exhibits, publications.

Постановка проблеми. Досліджуючи діяльність Товариство та музею з 1927 – 2005-х років, що є одним із найскладніших відтинків нашої історії, звертаємо увагу на важливий аспект, який відігравав значну роль в інформаційних контактах між широкого кола людей. Йдеться про періодику й публікації дослідників нашої культури. Саме у них стверджується, що члени товариства «Бойківщина» зробили великий внесок в мистецьку справу, який назавжди залишився в історії цього краю. Основною метою об'єднання було збирання для музею матеріалів з образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, історії, географії, етнографії, економіки, фольклору тощо, опрацювати і досліджувати їх. Та їхню долю спіткало чимало подій, що мали позитивний та негативний вплив.

Огляд останніх публікацій. У статті розглядається література, яка дотична до проблеми. Виявлено, що проблематика роботи знайшла своє висвітлення в публікаціях різного характеру, а саме: в мистецтвознавчій, краєзнавчій, історичній. Результати досліджень публікувалися у пресі, а пізніше в організованому власному журналі – «Літопис Бойківщина». Видавали бойківський географічний словник, словник бойківського говору, монографії про окремі міста і села Бойківщини. В нарисі Георгія Машури «Самбір і Самбірщина» та книзі Богдана Проця «Самбірщина і самбірчани». Згадується про них і в монографічному дослідженні Юліана Рябія «Княжий город Самбір». Іван Лозинський у своїй статті «Вчений універсального профілю» описує про основоположника музейництва на Самбірщині – Іларіона Свенціцького. Роксолана Данчин (директорка музею) написала статтю «Організатор музейництва у Самборі» про Івана Филипчика, одного із керівників музею. Всеволод Горняткевич у статті «Сторінки історії музею «Бойківщина» в Самборі» описує діяльність музею та Товариства від початку заснування до 90-х років ХХ ст.

Актуальним постає питання у визначенні особливостей мистецьких творів, які зібрали музей та Товариство на протязі ХХ початку ХХІ ст., розгляд їхніх публікацій, у яких ведеться опис експонатів та безцінну роботу даного об'єднання.

Метою статті є розглянути долю Самбірського музею та його експонатів у публікаціях Товариства «Бойківщина».

Результати дослідження. Ідею заснування мережі українських регіональних краєзнавчих музеїв на Галичині описує Іван Лозинський у статті «Вчений універсального профілю». У якій він стверджує, що все це реалізував відомий львівський вчений-філолог, музеєзнавець і літературознавець, директор Національного музею, доктор філологічних наук Іларіон Свенціцький. Автор пише, що молодий вчений довгі роки виношував думку заснувати музей «Бойківщина» в Самборі. Умови і дані для цього були: примножувалася кількість експонатів – невеликих ікон, книжок, вишивок, речей церковного вжитку, які наполегливо прибирав для цієї мети церковний маляр Ілля Децик, а також знаходилися оригінальні

Надійшла до редакції 05.09.2011

археологічні пам'ятки численних розкопок Замкової гори в селі Спасі, Городища та могил в селі Ступниця, які доктор Володимир Кобільник прагнув передати громадськості [8, с.2].

Перший директор музею В. Гуркевич згадує у своїй передмові до «Літопису Бойківщини», що зібрання самбірських інтелігентів-українців, під час якого було вирішено заснувати Товариство і музей при ньому, відбулося 9 жовтня 1927 року. У цьому році він запропонував збирати всяку старовину по наших предках. Перші ж загальні збори, які формально утворили об'єднання, були скликані 16 червня 1928 року після організаційної підготовки. Одночасно з утворенням Товариства «Бойківщина» у Самборі було засновано й однойменний музей [6].

Вони й постановили займатися дослідженням краю. У той час сама назва «бойко» не користувалася популярністю. Для того щоб це слово набрало почесного звучання, схвалили думку назвати музей «Бойківщина». Мали намір довести, що плем'я бойків становить високоартісну, прецікаву гілку українського народу. Після літніх канікул почалося збирання експонатів для музею. Перші предмети передав музею др. Гуркевич. Вони були зареєстровані в каталозі під номером 1-29 [5].

У перших роках існування Товариства, як стверджує професор Юліан Рабій у своєму монографічному дослідженні «Княжий город Самбір», що його члени збирали експонати для музею та виставляли їх на полицях і в скринях, спочатку в приватному помешканні д-ра В. Гуркевича, потім в давній кам'яниці адвоката Данила Стахури, який перед Другою світовою війною віддав під музей цілий поверх своєї кам'яниці [11, с.165].

Засновник нової української літератури на Закарпатті, поет Василь Гренджа-Донський, у статті «Бойківський музей в Самборі», опублікований в «Українському слові» (Ужгород, 1932 р.) писав: «Бачив я Великий Полуустав з 13 століття, прекрасний, чіткий рукопис на знаменитім пергаментнім папері і Євангеліє з 1560 року, що визначається чудовими чотирибарвними малюнками» [4].

Самбірські музеологи об'їздили всі райони Бойківщини. Ідеї і цілі музею пропитували в пресі, влаштовували збори. Видали збірник «Літопис Бойківщини» – за 1931-1939 роки випущено 11 номерів. Тут було опубліковано понад 80 наукових розвідок. Починаючи з третього числа, в «ЛБ» публікувався «Словник бойківського говору», зібраний та упорядкований членом Товариства о. Юрієм Кмітом. Лікар Володимир Кобільник оприлюднив в журналі низку статей з археології Бойківщини – «Виказ пам'яток», знайдених ним під час розкопок могил, курганів тощо. У літописі подавалися рецензії, новини, передруки архівних матеріалів, хроніка подій.

Майже щомісячно самбірський музей видавав бюлетень, друкований на машинці, в якому висвітлено стан поточних справ музейництва на Львівщині.

Діяльності музею «Бойківщина», на жаль, нерегулярно поміщувалася на сторінках літопису Але

навіть і з цих нечисленних хронік можна зробити висновок, що робота професора Івана Филипчак, як організатора музею й музеєзнавця, була широкою і плідною. Він невтомно збирав, описував і вводив у науковий обіг новознайдених пам'яток археологічних досліджень на території бойківського краю, залучав до збирання різних предметів бойківського побуту численних ентузіастів – сільських священників, учителів і свідомих селян. Завдяки його зусиллям музей вже на третьому році існування налічував 6790 предметів етнографічно-побутової старовини бойків та археологічні знахідки.

Окрім активної письменницької творчості, він написав кілька цінних науково-етнографічних розвідок. Усе це свідчить про те, що свої глибокі й різнобічні знання з історії, етнографії, культури та мистецтва Бойківського краю професор Іван Филипчак намагався донести до найширших мас народу, щоб відродити його історичну пам'ять, і тим самим зміцнити національно-патріотичні почуття й переконання [7, с.3].

Ось як описує І. Филипчак у статті «На розмові з минулим» в газеті «Неділя» від 03. 09. 1933 року галерею образів і діячів Бойківщини: «Управа музею товариства «Бойківщина» започаткувала у себе збирання славетних бойків та діячів краю. До тепер зібрано та виконано 19 таких портретів» [13].

В газеті «Діло» 1932 року і. Филипчак помістив статтю про відкриття музею в новому приміщенні, що відбулося 10 квітня того ж року. Він описує, що у першій кімнаті була поміщена бібліотека з архівом і канцелярією; у другій фольклор, етнографічні збірники, у третій – твори церковного мистецтва, у четвертій – археологія [12].

У статті Кравича «Юрій Кульчицький із Підбужа» згадує, що на початку 40-х років художник Ю. Кульчицький (друг і помічник І. Филипчак) багато часу присвячує студіям у музеї «Бойківщина», в колекції якого зберігалося чимало орнаментів, багато стародруків. На основі цього він створює низку робіт, які художник представив на виставці в самбірському клубі «Бесіда» 1943 року. Він експонував дереворити із серії «Запоріжжя», які були результатом зацікавлення героїчним минулим України.

Та Друга Світова війна знищує усе, в що було закладено багато праці. Богдан Проць у книзі «Самбірщина і самбірчани» згадує, що з приходом «визволителів» були заборонені на Самбірщині усі партії і громадські організації, ліквідовані всі їхні бібліотеки. Книги, визнаних ними, письменників передавали у фонд міської бібліотеки, а всю іншу політичну літературу спалювали. Був розгромлений дуже значимий для міста музей «Бойківщина». З його частини експонатів створили історико-краєзнавчий у теперішньому будинку швейної фабрики. Директором цього приміщення був призначений Іван Филипчак. Йому допомагали Володимир Курдуба, Іван Білинський, його син Ярослав, дочка письменника Дарія Филипчак, син Кордуби – Тарас, вчитель Іван Боберський. Завдяки цим людям було врятовано багато

цінних експонатів. Всі заборонені твори вивезли на схід, або спалили на місці [10, с.17].

Франц Рябій пише і про першу більшовицьку окупацію та етнографічний музей «Бойківщина», який був перейменований в історико-краєзнавчий та діяв до 1950 року. Його експонати було перенесено до давнього монастиря бригідок. На шляху перенесення мистецьких творів енкаведистами можна було побачити розкидані, розсіпані, притоптані, порвані різні матеріали, мистецькі вори. Як пише професор Ю. Рябій у своєму монографічному дослідженні: «Вони мали завдання знищити музей» [11, с.165].

Горняткевич В. описує в одній із статей «Літопису Бойківщини» про те, що у кількох кімнатах були виставлені твори, але дуже мало і ті, які вони дозволили. Директором музею більшовики залишили Івана Филипчика, а його помічниками були студент Білинський, та вчитель гімназії Подолинський. Через якийсь час більшовики перетворили його на обласний державний музей. У ньому зберігався журнал «Літопис Бойківщини», який видавало товариство на протязі 1931-1939 рр. Лише частина з них збереглася.

Згадує автор і про те, що «червоним визволителям» не могло подобатися Товариство у той час, коли весь український етнос був приречений на «злиття націй», на те, щоб розчинилося у «новій історичній спільності – советському народові». Воно було ліквідоване, а провідні його члени репресовані, арештовані, вислані в Сибір. Самбірський музей був приєднаний до Харківського історичного, а експонати розділили між різними музеями так, щоб не можна було їх ніколи віднайти.

У статті є свідчення і про те як самбірське КДБ заїхало вантажівкою під приміщення музею, забрало з нього всі дорогоцінні експонати, такі як старовинна зброя різних народів, цінні книги, рукописні Євангелії, картини та інше. Все це мало піти до Харківського музею, а опинилося в Москві, залишили лише мало важливі твори, для яких створили «Самбірський музей». А ще перед тим частину найбільш цінних предметів забрали німецькі окупанти, а решта пограбували радянські «визволителі».

Згадується в ній і про те, як представники КДБ у 1944 році в музеї «Бойківщина» знайшли за підчю портрети президента Західної України А. Петрушевича, головного отамана С. Петлюри, полк Є. Коновальця та гет. Р. Шухевича-Чупринки. Відразу їх знищили, а директора Івана Филипчика заарештували і засудили на 15 років концтаборів, де він помер у Тайшеті 21.10.1945 року. Частина цінних експонатів Самбірського музею знаходяться в Санкт-Петербурзі, Одесі, Харкові, Львівському державному музеї українського мистецтва, Стрийському краєзнавчому та Дрогобицькому історико-краєзнавчому музеї. У Самборі нічого з цього не залишилося, а повернути твори ці музеї відмовилися [2].

І. Лозинський пише у своїй статті, що Іларіон Свенціцький зазнає психологічної депресії, коли улюблений музей було пошматовано, пограбовано і врешті решт ліквідовано. Хоч в 1951 році він і був

ще депутатом Верховної Ради УРСР, проте запобігти руйнації не зміг, бо потрапив у неласку верховод від культури, обласних партійних босів, які через рік (1952) усунули його від керівництва [8, с.2].

Вимушена перерва в діяльності Товариства і випуску «Літопису Бойківщини» тривала понад чверть сторіччя. Але не зважаючи на те, бойківська ідея не вмирала. Не пропав безслідно напрацьований за час діяльності об'єднання духовний потенціал бойків. Інтелігенція м. Самбора не втрачала надії на відродження музею.

Про потребу відновлення колишнього музею «Бойківщина» як головного мистецького центру краю на сторінках газет «Червоний прапор» і «Самбірські вісті» було вміщено понад 40 публікацій. Про цю проблему кілька разів згадувала обласна і республіканська преса. Вперше появилася стаття «Самбірчанам потрібен музей» в 1963 році. Автор – учитель фізичної культури СШ № 1 Микола Демків. Неодноразово порушував у статтях питання відновлення музею директор середньої школи № 1 Самбора, завідувач створеного ним же шкільного краєзнавчого музею Георгій Машура. Ще у 1979 року при СШ № 1 він створив шкільний краєзнавчий музей. Експонати для нього дарували учні школи, мешканці Самбора і Львова. Оріся Цірох, Марія Боринська, Станіслав Лехович, Вікторія Гірняк, Роман Філь, Ярослав Мамрик, Григорій Янківський, Оксана Рапко. Тепер Г. Машура всі 724 експонати передав музеєві «Бойківщина». Це вироби з металу – праски, кинджал, шабля, вироби з дерева... Г. Машура передав також біографічні матеріали про визначних людей: Григорія Самбірчика, Андрія Чайковського, Дмитра Бандрівського, родину Колессів [3, с.113].

1967 році вихідці з Бойківщини у США й Канади, а пізніше у Великій Британії організувалися у Товариство «Бойківщина», а від 1969 року налагодили випуск літопису. За 30 років у діаспорі вийшло 60 чисел журналу [1, с.5].

Як згадується у краєзнавчому нарисі «Самбір і Самбірщина», що тільки через 40 років, у грудні 1993 року, почалося друге життя музею «Бойківщина», коли було передано зібрані учнями, батьками, учителями, техпрацівниками СШ №1 Самбора із свого краєзнавчого музею близько 3-х тисяч експонатів. Спочатку відновлений музей, до речі без жодного повернутого мистецького твору із Львова, Дрогобича і Стрия, розпочав свою діяльність як філія Національного музею у Львові, а з 2001 його передано Самбірському міському відділу культури.

За період з 1993 по 2001 рр. в музеї були екскурсанти, крім своїх з міста, району і області, ще й із зарубіжних країн – Польщі, США, Канади, Великої Британії, Австралії.

У 2002 році музей став самостійним, підпорядкованим Львівському обласному відділу культури [9, с.148].

Саме про Україну думали засновники Товариства «Бойківщина» в далекому 1927 році, в ім'я діялі ті, що відроджували Товариство наприкінці 60-х

років. Справжнє відродження нації неможливе без відродження її територіально-субетнічних частин.

Висновки. У згаданих працях вільно друкувалися дописи намагаючись яскраво представити сторінки із життя музею. Розглядаючи літературу можна зробити висновок, що експонати музею «Бойківщина» зацікавило багатьох науковців, які присвятило чимало рядків у своїх публікаціях. Автори намагалися як найкраще передати необхідну інформацію для широкого кола читачів, а саме: з якою метою українська еліта Самбірщини (правники, лікарі, педагоги, священники та інші патріоти України) заснували у 1927 на громадських засадах музей. У більшості працях згадується, що Товариство було одним із найактивніших українських науково-культурних товариств Самбірщини, діяльність якого охоплювала всю територію Бойківщини. Воно збирало і зберігало культурні цінності та досліджувало мистецтво, культуру, історію, мову бойків.

Місцева періодика не стояла обабіч складних проблем, що спіткали музей і Товариство, а активно включалася в описуванні цікавих фактів із їхньої діяльності та долі, яка спіткала експонати на протязі зазначеного періоду.

Література, яка присвячена діяльності Товариства, музею «Бойківщина» та експонатам знайомить людей із цікавою інформацією, що можуть використовуватися для порівняння із іншими регіонами України та виявлення особливостей їхнього розвитку в умовах провінції.

Література:

1. Геврич Я. Бойківське відродження / Я. Геврич // Літопис Бойківщина. – 2008. – № 74/85. – С. 5-7.
2. Горняткевич В. Музей «Бойківщина» у Самборі: заснування, розквіт, небуття, відродження / В. Горняткевич // Літопис Бойківщини. – США, Філадельфія, 2002. – № 2/63(74) – С. 11-24.
3. Горняткевич В. Сторінки історії музею «Бойківщина» в Самборі / В. Горняткевич // Бойківщина: науковий збірник. – 2002. – № 1. – С. 107-115.
4. Гренджа-Донський В. Бойківський музей в Самборі / В. Гренджа-Донський // Українське слово. – 1932. – № 7.
5. Гуркевич В. Відпис літопису товариства «Бойківщина» / В. Гуркевич // Рукопис. – Самбір, 1928. – С. 1-14.
6. Гуркевич В. Переднє слово / В. Гуркевич // Літопис Бойківщини. – Самбір, 1931. – № 1.
7. Данчин Р. Організатор музейництва у Самборі / Р. Данчин // Новини Самбора. – 2001. – № 8/110. – С. 3.
8. Лозинський І. Вчений універсального профілю / І. Лозинський // Самбірські вісті. – 1992. – № 38/238. – С. 2
9. Машура Г. Самбір і Самбірщина / Г. Машура. – Дрогобич: Коло, 2005. – 288с.
10. Проць Б. Самбірщина і Самбір / Б. Проць. – Самбір: Самбірська міська друкарня, 2008. – 315 с.
11. Рибій Ю. Княжий город Самбір / Ю. Рибій. – Самбір: Ютика, 1999. – 422с.
12. Филипчак І. Відкриття бойківського музею в Самборі / І. Филипчак // Діло. – 1932. – № 97.
13. Филипчак І. На розмові з минулим / І. Филипчак // Неділя. – 1933. – № 34.